

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dan vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta pa 1 gold. 30 kr. nov. dn.

Tečaj III.

V Ljubljani 15. julja 1863.

List 14.

Tiček v zibki.

Na košati lipi zlati
Guga mala zibka se,
Vetrec maja jo obdaja,
S cvetjem vsa zakrita je.

V nji pa čivka mladi tiček —
Mila, nježna stvarica;
Mu postlala starka zala
Postelj'co je iz mahá.

Varuje ga in ogreva
Ko nevihta se zbudi,
Pesmi poje lepe svoje
Dokler noč se ne stori!

Tiček spava, se mu sanja
Od čebelic in cvetic,
Da ga sila vsa nemila
Terga od preljubih tic.

Da hudobni mu fantiči
Postelj'co razdirajo,
Kak mu drago in preplago
Mamico zapirajo.

Prosi tičarje pohlevno:
„Ne žalite reveža!
Bom prepeval in odmeval,
Dokler stvarnik glas mi dá.

In z drevesa bom merčese
Pridno trebil in podil“.
Tak je mladi v zibki zlati
Milo sanjal, se solzil.

Kmali pa so prisijali
Žarki solčni čez goró.
Glavco vzdiga, starka miga
Že s kosilcem nad glavó.

Tudi mladi tiček drobni
Vstane, skoči s postelj'ce,
Mile poje pesmi svoje,
Da po gojzdu zlega se.

P. Cebin.

P o g o v o r.

Gospod župnik iz verta pridši podajo učitelju, kateri se,
čakaje svojih učencev, na dvorišču pred šolo sprehaja, velik

šopek raznih časopisov s prijaznim pozdravom, kteremu se učitelj pristojno zahvali.

Potem se gospod župnik in učitelj tako le prijazno pogovarjata :

Ž. Kako pa že kaj v šoli napredujete? ali otroci še zmiraj zanikerno v šolo hodijo? Jih li menda še vsaki dan lahko na perste štejete? —

U. Ravno kar premišljujem in tuhtam na vse kriplje, kako bi se tej neugodnosti v okom prišlo, kajti včeraj sem učence na perste štel, pa manjkalo jih je za vsaki perst enega, in zopet danes, se bojim, bo taka, ker še do sedaj nobenega ne vidim, akoravno bo že ura bila in čas šolo začeti. Prav za prav mogel bi jaz o tej dobi svojih učencev v šoli pričakovati; ali prevelika otuženost bi se me polotila po prazni šolski izbi med praznimi stoli sprehajati se in namest otročjega šundra melanholično mušno brenčanje poslušati.

Ž. Toraj, če bo taka še zanaprej, ne bo kaj šola napredovala!

U. Pri taki zanikernosti se beržeje hodi po rakovi poti, kajti preznano je, da, ktereга vsaki dan v šolo ni, se slabo uči.

Ž. Res je tako, prepričam se tega, žalibog, vselej, ko v šolo pridem. Razlagam, pojasnujem, berem, govorim in učim vselej po 10 in večkrat le poverhno nektare poglavitne resnice svete vere iz malega katekizma; pa vendar še naletim že po večkratnem izpraševanju drugih na take nevedneže, iz kterih ne morem le ene prave besede izleči; koliko se mora še le od zaostajancev nadjati, se lahko vé. Kaj bo, ko taki mladi nemarneži odrastejo nevedni brez temeljitih resnic sv. vere; taki nevedneži še tudi pozneje že stari ne razumejo s pravim zapopadkom keršanskih nauk in pridig, ktere ob nedeljih in praznikih hodijo poslušat, razun nekterih pripovesti in prigodb.

U. „Šiba novo mašo poje“, je rekel neki učitelj, ki je hotel svojim učencem poglavitne resnice s palico po herbtu v glavo vteptati. Ta gospod je namreč s strahovito palico v roki svoje učence tako mehanično izuril, da so nekteri na vsako vprašanje iz katekizma gladko blebetali, kakor da bi orehe stresal. Naj prvo jim je nekoliko odločil, da naj se na pamet naučé, ter jim je obširno razlagal, in terdno zapovedal s palico žugaje to za prihodnjič dobro zapomniti. Otroci so se potem doma

skerbno na pamet učili, ali gorje tistemu, kterega je jezik zapletaje se razodeval, da se ni dovolj naučil!

Ž. Ni me volja neusmiljeno pretepati; sočutljivi starši naših otrok bi bili s tem preveč razžaljeni.

U. Take metode mora se tudi vsakteri skerbno ogibovati, čimur je za svojo veljavo in spoštevande pri ljudeh količkaj mar. Prepričal sem se sam, kako je mati svojemu malo okornemu sinku, ki ni mogel vse naloge gladko naučiti se, v obleko na tisto stran, koder bi imela palica peti, debelo reč vsivala mermraje in hudovaje se nad neobčutljivo neusmiljenostjo.

Ž. „Sila ni mila;“ pa vendar so menda otroci dobro znali, kar jim bo gotovo pozneje koristilo.

U. Blebetali so dobro, razumeli pa malo, ker se je večina časa z mehničnim izpraševanjem in strastnim tepenjem potratilo, in le malo ostalega časa se je razlagovalo, na kar pa otroci po dolgo terpečem tepenji in izpraševanju niso že nič več pazili.

Ž. „Vsak pometaj pred svojim pragom;“ premislimo le, kako bi mi našo šolo kaj bolj vredili, zakaj skerbi me končletna preskušnja, ktera nam že na vrata terka.

U. Zelo sem radoveden, kaj si bodo gospod šolski ogleda mislili, ako bo pri preskušnji več poslušavcev, kakor učencev.

Ž. Tega pač mi nismo krivi, če je lih letos manj za šolo ugodnih otrok memo drugih let; razvidilo se bo to po izkazanih izpisih; drugej se zna ravno taka pripetiti.

U. Vjema se ta nepristojnost (diferenz) zna biti po „Naprej-u,“ ki pravi, da na Kranjskem od 1860. leta 1000 otrok manj šolo obiskuje. — Zdaj pa že podviza mala rajda otrok v šolo, in mene ura v šolo kliče. (Se hoče posloviti.)

Ž. Ostanite, da se dogovorimo zarad zaostajencev.

U. Že vsih pripomočkov smo se poslužili razun postavnih kazni, pa le z malim vspehom.

Ž. Ti pa, sem večkrat slišal, da niso naj boljši; pri nas bi nam vtegnili več škodovati, kakor koristiti.

U. Za letos postavnih kazni rabiti je že prepozno, zakaj naše vloge bi se težko pred preskušnjo reševale, in to bi bilo brez vsega vspeha. Farmani bi se pa potem nad nami s kletvino hudovali in grozili, žugaje nam, na poberi pritergovati. Kaj ta reč ujeta, dobro ve vsak preskušeni učitelj, ter se onih pripomočkov gotovo do velike sile skerbno ogiblje.

Ž. Po tem takem ne bo drugače, kakor da zopet v nedeljo z lece starše resnobno še opominjam, in jim njihovo dolžnost prav na serce položim. Ostajanca bom pa za vsako zamudo kolikor toliko primerno kaznoval.

U. Dobro bi bilo, ako bi se vsi taki zanikerneži ob čertertkih, ko imajo drugi učenci praznik, v šolo silili, da bi se priučili, kar so zamudili. *) (Se priporoči, in gre v šolo.)

M. Japel.

Iz zgodovine keršanske ljudske šole.

(Dalje.)

Mesmer je s svojimi nasveti pravo zadel; v kratkem je bilo vse rešeno, kako bi se šolstvo dalo zboljšati. Dasiravno novega ni povedal, pa je vendar položil prvi podstavni kamen za novo poslopje, ker 19. maja l. 1770. je poterdila to osnovo cesarica, 26. maja poslani so bili dekreti na deželno vlado pod Anižo, na deželno poglavarstvo nad Anižo in na druge deželne vlade.

14. julija l. 1770. sošlá se je pervikrat šolska komisija za spodnje Avstrijansko. Imela je troje nalog:

1. napraviti šolske table (Schultabellen) po izgledu zgornje avstrijanskih. **) Kar se je pokazalo, previdili so že poprej. Pokazalo se je, kako slabe da so bile šole, kako malo še celó poštenih staršev jih je cenilo i. t. d.

2. Prevdariti, od ktere strani se bode začelo popravljati. Cesarica je določila v odloki, da naj se ozirajo na katekizem, na bukve, ki so v Sileziji vpeljane; tamkaj so pa začeli s tem, da so seminisče za učitelje vstanovili. Mesmer je priporočeval tak zavod, nadškofov konzistorium je tudi govoril, da je potreba izrejalisča za prihodne učenike. Tedaj je bilo sklenjeno napraviti izgledno šolo; zato pa bi bilo treba svetnega šolskega vodja, enega duhovnega in treh svetnih učencikov. Perve stroške naj prevzame državna kasa; za šolske potrebe bodo pa du-najski nadškof skerbeli, kar so se pismeno zavezali.

*) To bi bilo koristno; toda vsaki učitelj bi ne bil s tem zadovoljen, ker bi se mu nikoli ušesa ne ohladile.

Vredn.

**) Berž ko ne takšne, kakoršne še sedaj okrajni šolski ogledniki konzistoriju pošiljajo.

Pis.

3. Določiti meje svoje delavnosti in svojega kolobarjenja.

Naj glasovitejša oseba v tej komisiji bil je deželni svetovavec Franc Karol Hägelin; poročeval je komisije doma in pri vladi. Prizadeval si je do tje priti, da bi avstrijski podložni spoznali dobroto teh naprav, pa podučeni v raznih vednostih sponašali se s svojo domovino in o pravem času navdušeni bili za njo.

Šolska komisija je predložila svoj operat deželni vladi, po kateri ga je cesarica v roke dobila; ta je poterdila vse, kar je bila komisija nasvetovala. Dokler se ne napravi šolski zavod, naj polovico potrebnih 3000 gold. izplača državna denarnica, polovico pa mestna.

2. januarja l. 1771. odperla se je slovesno dunajska izgledna šola pri sv. Štefanu. Od začetka je vse veliko sreče obetalo. Jože Mesmer, kateri je najpopred to reč sprožil, pa načert šole osnoval, bil je njen vodja. Duhovni učenik je bil abbé Vogel, pa trije svetni učeniki. Oglasilo se je za to šolo 150 učencev, pa 30 šolskih pripravnikov. Osem mescev potem bila je očitna skušnja, ki je vsim zadostila. Šolska komisija bila je vesela, naj bolje pa Hägelin; z živimi barvami namalal je cesarici prihodnji stan avstrijskih dežel; živo je popisoval, kako se bode z napravo dobrih šol povsod povišalo blagostanje; obertnija bode se vzdignila, kupčija pa pomnožila, ljudje bodo manj siromašni in ubožni i. t. d.

Ko bi bila pa količkaj opravila, ne bi smeli ji zabavljati, ker primanjkovalo ji je potrebnih šolskih knjig. Naj popred je bil natiskan katekizem in za rabo zapovedan po vseh avstrijskih deželah v nemških šolah. Kmali je bil za natis pripravljen tudi veči katekizem, potem pa evangeli.

Kakor skor povsod na svetu, primanjkovalo je tudi tukaj denarja. Stroški za normalno šolo so bili sicer poravnani, tudi za začetik zaloge šolskih bukev je bilo preskerbljeno, ali kje pa denar dobiti, da bi se osnovano dalje izpeljevalo? Eden je svetoval to, drugi kaj drugega, vsaki načert je imel svojo dobro pa tudi slabo stran; naj bolji sta Mesmer in Hägelin to reč zadela, ker sta svetovala, naj se vse, kar šolam na dobro pride, v eno roko vzame.

Dasiravno se pa še ni zvedilo, kje da se bode denar jemal, in dasiravno je bilo zapovedano s šolo toliko časa počakati, dokler se za denarno pomoč ne zve, bilo je pa povsod, ne le

po Dunaji, živo gibanje; od drugod so poročevali, popraševali pa na vse viže prosili. Delalo se je pa zavoljo dobre reči, in od marsikterih naj boljših nasvetov se še zvedilo ni, čigavi da so.

Na Kranjskem je bil Blaž Kumerdaj, ki je podal cesarici Marii Terezii nasvet, kako bi se dalo ljudstvo po deželi naj bolj primerno izučiti v branji in pisanji nemškega in slovenskega (kranjskega). Nasvet je bil poslan deželnemu poglavarstvu v prevdarek, ktero je pa prašalo kresije po Gorenškem, Dolenskem in Notranjskem; opata v Kostanjevci in Zatični, prelata v Bistri in kapitularnega dekana Martina Jožefa Jabacina v Novem mestu. V poglavitni reči so vsi rekli, da so zastopljeni z nasvetom Kumerdaja; le zastran izpeljave so tu in tam posebne nasvete stavili; Jabacin pa je vse drugač nasvetoval. Menda ne bo napčno, ako se pri tem nasvetu nekoliko dalj časa pomudimo, kar nam podoba ti-stega časa prav živo pred oči stavi.

V prvem delu svojega sastavka porabil je vso svojo učnost in zgovornost, da bi dokazal naslednje izreke:

„Nekteri vladarji in postavodajavci prepovedovali so svojim podložnim učenje branja in pisanja in tovaršenje z družimi narodi.

Zakaj to?

Izgledi se najdejo v svetem pismu.

Dan današnji pa branje in pisanje in tovaršenje s tujimi narodi ni tako nevarno, kakor nekdej. Vendar pa, kakor skušnja uči, prostemu človeku nič posebno ne koristi, ampak je, kakor dobra jed v slabem želodcu.

Vsegamogočni Bog je tudi ljudem po kmetih, ki brati in pisati ne znajo, zadosti moči dal, da razumejo to, kar jim je potrebno za časni in večni blagor.

Dokler je veljala naturalna postava, ljudje niso umeli ne brati, ne pisati; luč pameti jih je v deržavnih in verskih rečeh razsvetlovala.

V verskih rečeh so tisti srečnejši, ki manje vedó, kakor učeni.

Dokler smo tako rekoč ene same bukve imeli, je bilo vse pobožno in sveto.

Izgledi nekterih cerkvenih očakov v prednjih časih, ki so priporočevali branje in pisanje, posebno pa branje svetega pisma, dan današnji ne morejo veljave imeti“.

(Dalje prih.)

Praktična slovensko - nemška gramatika.

(Dalje.)

XI.

Raznolični goli stavki.

Kako je to, da so stavki raznolični?

Stavki so raznolični, ker z njimi raznoličnega kaj pripovedujemo.

Prijatelj me vabi, da naj prihodnji teden pridem k njemu. Priterdim mu, ter pravim: Bodem prišel.

Pri slovesu me praša: Ali boš prišel v štirinajstih dneh?

Odgovorim mu: Ne bodem prišel. Tukaj sem odnikal.

Stavek, s katerim sem to povedal, imenuje se nikavni stavek.

Judje so prašali našega zveličarja: „Ali se sme cesarju davek dajati?“

Stavek, s katerim se kaj vpraša, imenuje se prašavni stavek.

Imamo že toraj troje različnih stavkov.

Ali je pa vse jedno, v katerem redu postavljajo se besede v stavkih?

Nikakor ne, in tudi ne more biti.

Premenovaje besedni red v stavku premenujemo tako rekoč bistvo, ker tisto besedo, katero hočemo posebno povzdigniti, stavimo v začetku stavka. Govorili smo že od tega l. t. stran 85. pri podučevanju v branji.

Na prvo mesto v stavku Slovenec rad postavlja časovnik ali časovnikov priložaj, kajti časovnik ima v slovenskem posebni povdarek. p.: Jaz sem ga svaril = svaril sem ga. Ne-naglašene besede ali pritikline, kakor pomagaven časovnik: sem, si, je, sva, sve, sta, ste, smo, ste, so, bi; in zaimena me, te, se, mi, ti, si, ga, mu, je, jo, jih, jim, je, nas, vas, nam, vam, se ne stavijo v slovenskem na prvo mesto, razun

1. kadar časovnik biti ni pomagaven časovnik in ima toraj naglas: Je Bog. So pa te reči tako važne . . .

2. V vprašanjih in odgovorih. Je li res? Je. Bi — li šel? Bi.

3. Zaimena pa samo, kadar so naglašene, pa nimajo dalje oblike. Te so: nas, vas, nam, vam.

(„Novice“ l. l. v listu 10. št. 74.) Vprašavni stavki se začnajo v slovenskem vselej z vprašavno besedico „ali“ včasih

pa z drugimi vprašavnimi besedami: kdo, kaj i. dr. Vprašavna besedica li se pa stavlja za kakšno drugo besedo. p.: Si li prišel o pravem času?

V vprašavnih stavkih se stavlja časovnik na prvo mesto, ker v takšnih stavkih praša, ali se djanje spolnuje; časovniki so pa ravno besede, s katerimi naznanujemo djanje.

Nemški besedni red počitan je v mnogo zgledih. pod c. A. namreč: Vaje nemško-slovenske imajo za vse vodila primerne izglede.

Opombe povedo, kako se v nemškem rabi in stavlja zanikavna besedica: nicht in kein. Časovniki: können, dürfen, mögen, müssen, sollen, wollen so pomagavni časovniki, ali ne pomagajo izraževati časovnike v prešlem in prihodnjem času, temuč le povedo ali je djanje mogoče: können, dürfen, mögen ali pa de se mora zgoditi: müssen, sollen, wollen. So tedaj ti časovniki nepopolni časovniki, ki želé še drugzega časovnika, da se djanje pové: Ich kann. Was? Ich kann arbeiten. Das Kind muss. Was? Das Kind muss, soll den Aeltern willigen Gehorsam leisten.

Drugega pojasnila tukaj menda treba ni, ker obilne vaje slovensko-nemške tudi to reč pojasnujejo. Pri branji pa naj učenik večkrat otroke napeljuje, da delajo vprašavne stavke iz pripovedovavnih, zanikavne iz terdivnih, da se otrokom v kri in meso priraste, kajti, kolikor bolj razumevali bodo posamezne stavke, toliko bolj razumevali bodo cele berilne vaje in spise.

(Dalje prih.)

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

xxx.

U. Mimo se bere tukaj, drugod pa tudi memo, mem.

T. Že Metelko ima to trojno pisavo zaporedoma: mimo, mémo, mem, in pové tudi, zakaj se piše *i* v mimo; ker se izpeljuje iz korenike *mi-* v minem, miniti ali minuti (praeterire, mimo praeter).

U. Ali je po tem pisava memo ali mem napčna?

T. Napčna ne more biti, ker se *e* na tauko izrekuje po mnogih krajih, in se sicer ta dva glasnika večkrat zmenujeta, p. spremenjati — spremjnati, začenjati — začinjati, smejati — smjati, svet — svit itd.

U. Ali se ne vjema mimo tudi s simo, sim?

T. Nekaj že; in kakor smo v sim (sim, simle, lèsim vid. Potočnik; Hrovatje simo, sjemo), kam, tam nam. kamo, tamo itd. o na koncu opustili, tako smo ga tudi v mem.

U. Lepo se podá mimo ali mémo v drugi ali sodnji stopnji.

T. V primerah se sklepa stavna stopnja s kakor, ko in kot, sodnja pa razun teh z od, mem, mimo in z rodivnim sklonom: brat je večji od mene ali memo mene, nam. je večji kakor jaz ali kot jaz; — im Vergleich mit: skušnja pokaže, kaj je človek mem človeka; letošnja zima je gorka mem vlanske itd.

XXXI.

U. Ne vem, zakaj smo se v kratkem skorej vsi poprijeli pisave da; pred nekaj časom se je sploh pisalo de.

T. Ker imajo da *a)* bližnji Slovani; *b)* ker se govori sim ter tje po Slovenskem, ne le po dolenskih, ampak tudi po gorenskih, po zahodnjih krajih slovenstva.

U. Pa se de tudi govori, in ali bi se ne ločila po tem dobro vez de od glagola da?

T. Ker se de tudi govori, naj se torej piše, in dobri slovničarji imajo oboje: da in de (Metelko). Zastran glagola je pa ravno taka, kakoršna je z de: da in dá, de in dé ali dene. Ker se v pisanji lahko razloči in zaznamnja, bi morebiti ne bilo napačno rabiti časih da časih de, kakor beseda nanese in lepglasje veleva, da se ohrani različnost. (cf. dass — damit, ut — uti itd.)

U. Kaj pa de, nam. kaj pa da, in se ve da, nam. se ve de! — Ali se ne piše iz tistega razloga zdaj vender zdaj pa vendar?

T. Da je beseda ta sestavljena, je gotovo; ali kakor se ven različno piše, tako se spreminja tudi vender: ven, von, vun in celo van, vin; vender, vendar, vunder, vunder, in vener, viner.

U. I kaj je torej misliti o tej besedi?

T. Razlaga se *a*) iz nekdanjega *v nu* (*venu immer, ven in ven immerfort*) z nataknenim *d* kakor v *ondi* itd. (*Metelko*); *b*) iz *ven aus*, kar dolenski Kranjec z Dalmatincem in Hrovatom sploh v *van* (*izvan ausser, samo da, van da, van da ne*), uno pa v *vin, vinder* spremeni; *c*) iz *vém da že*, kakor uči Miklosič, in torej razno pisanje z *de in da: vender, vendar* kakor *p. menda in mende* (*menim da*), *morda in morde* (*more da*) itd.

U. Zdaj pa toliko vem kakor pred, ktera je prava razlaga!

T. Viditi je, da so se poslednje skorej sploh prijeli, dasiravno mi je po nji marsikaj še temno in nenavadno; tako post. se *a*) izrekuje v *vender* obakrat poglasni *e*, v *vém* visoki *e* z zaglasnim *i*, in v *de* globoki *e*; *b*) *n* se sicer večkrat sprehaja v *m* (*hraniti — hramba, spremeniti — sprememba* itd.), *m* pa celo malokdaj in nenavadno v *n* (*dan nam. dam, van nam. vam, netopir in matopir* itd.); *c*) izrekuje se tudi brez *d*: *vener*, in kakor ima Miklosič sam celo *vini* (*fortasse, tamen*). Po vsem tem morebiti vendar ni tako prazna razlaga iz hrovaškega *van da* z nanašavnim *r*?

U. Pisali bomo menda le vendar ali vender, bodi si prava razlaga kterakoli. Kako je neki to, da se besedica ven tako različno piše: *van, ven, vin, von in vun*?

T. V staroslovenskem se je glasila *vn* z jerom ali terdim polglasnikom *vmes*, in tega so Hrovatje in nekteri južni Slovani spremenili v *a* in sim ter tje v *i*: *van, vin*; mi Slovenci sploh v *e*, nekteri v *o* ali *u*: *ven, von in vun*. O tej pisavi piše Metelko prav takole: „Želim, da bi se v marsikterih posameznih besedah zedinili in pisali, n. pr.: *ven, vender, in ne: vun* ali *von, vunder* ali *vonder*. Že nekdej so pisali *ven*, ker se tukaj izgovarja polglasni *e* kakor v *oven* in se tudi izpalne kakor v *tem*, n. p.: *ven* (*hinaus*), *vnej* (*draussen*), *oven*, pri ovnej po starem (po novem pri *ovnu*). Nekteri pa méni: *vun* se mora pisati zavolj izpeljave, ker se v *zunej* (ali *zvunaj*, kakor nekteri pišejo) *u* izrekuje. Res je, da se v *zunej* *u* izrekuje, ali kakor se velikrat *u* v *-ov* ali *-ev* povzdigne, n. pr.: *kupujem, kupovati, kraljujem, kraljevati*, tako se tudi *v* ali *ev* v *u* spremeni, tedaj je *zunej* iz *ven, vnej*, kakor *bruno* iz nekdanjega *brevno*, ali *duri* iz nekdanjega *dveri* itd. Po doslednosti v izpeljavi je tudi treba pisati: *svetujem, verujem, kmetujem* itd. ne *svetjem, verjem, kmetjem* itd.; iz tega se ne more izpeljati: *svetovati, verovati* itd., akoravno se v *svetujem, verujem* itd. po pravi izreki le polglasen *u* sliši.“ (Nov. 1853). — Iz tega se more spoznati, da je

ven (hinaus, foras) prav za prav nekdanji toživni, vnej ali vni (draussen, foris, vani — vuni) nekdanji skazavni sklon, in da je pisanje *zvunaj* ali *zvunah* (skaz. množ. kakor časih, sploh nam. spolih) namesti *zunaj* ali *zunej*, *razvun* nam. *razun* (*razven*) itd. nepotrebno.

XXXII.

U. Vjemale se v pomenu besedi vedno in zmirom, ktera se tudi kej mnogotero piše: zmir, zmirej, zmiraj, zmirom, in celo zmeraj, zmeram, zmerom.

T. Vedno je iz *a*) vediti, in pomeni to kar védoma; *b*) iz *v* in eden (in einem fort, immerfort, immer, continuo), in se lahko loči od večno iz vek (aevum, ewig, cf. hrov. uviek, vaviek in ujedno).

U. Kako se razloči zmiraj in zmeraj, zmirom in zmerom?

T. Kteri pišejo zmeraj, zmeram ali zmerom, izpeljujejo iz *z* in mera (*z mero*, *v eno mero*, *v eno mer*, *venomer*). Ne vem, ali se da po tej razlagi opravičiti pisava *zmeram* ali *zmerom*; v novoslovenskem težko.

U. Odkod izpeljujejo pa tisti, kteri pišejo zmiraj in zmirom?

T. *a*) Iz besede mir (*pax*), ktero ogerski Slovenci izrekujejo tudi mer, in tedaj pomeni zmiré, zmirej: ruhig, immer: bodi zmiré (sei ruhig), pusti ga zmiré ali zmirom (cf. bleib immer, mane dum; geh immer, abi modo); *b*) iz staroslov. besede mir, kar pomeni svét (*mundus*), in po obeh teh naklonih se ima pisati *z i ne pa z e*.

U. V čem se ločijo vendar končnice *é* ali *ej*, *aj*, *am* in *om*?

T. Znano je, da je veliko nekdanjih imen se nekako skercilo in spreverglo, da se rabijo zdaj kot narečja (navetja, adverbia) in namesti predlogov. Ohranile so le nektore sklonila. Tako bi bilo postavim: zmir toživni sklon (cf. zvečer, dans, letos), zmiré ali zmirej nekdanji skazavni (cf. časi, spomladi, sinoči), zmiram ali po družih oblikah zmirom (iz stsl. zmir^m, zmirom) storivni (cf. križ^m ali križem). Zlog *ej* je (po izreki nam. *e*) le zdaljšanje ali opisanje nekdanjega jat, ali pa je strinjenje končnice *aj*, ktera je iz *a* s pridjanim *j* (kaj, davnaj, skoraj, kdaj, tedaj itd.) in njo pišejo z drugimi južnimi Slovani tudi mnogi Slovenci.

U. Doslej oblike njihne (podobe, njihne babice) nisem našel, in ne vem se spomniti, da bi bil jo kje slišal v govorjenji.

T. Tudi meni se dozdeva, da ne more biti pravilna. Za moške osebe je pri svojivnih ali lastnih prilogih in zaimkih obrazilo ov ali ev, ova, ovo, za ženske pa in, ina, ino, kjer ostane pri živih osebah *i* nepremakljiv.

U. Ali se ne narejajo taki prilogi iz rodivnega sklona?

T. Se ve da; torej ima bratov, sestrin, ina, ino; iz osebnega zaimena njega — njegov, a, o, ž. nje — njein = njen, a, o (hrov. njejnin in njezin cf. druji, drujega, družega); v dvoj. št. najin, vajin (ne pa najen, vajen), njun (in njen) a, o; v množ. njih-ov, a, o. Ko bi se iz njih naredilo svojivno zaimo z obrazilom in, bi se *h* pred ko ne mogel spremeniti (njis- in ali njiš- in), česar pa menda še nikoli nikjer nihče ni slišal.

U. Sej se še njihov malokdaj sliši.

T. Res imajo po zahodnjih krajih, po Gorenškem v tej priliki raji kar rodivni sklon osebnega zaimena (njih — eorum, earum — hiša, naju, vaju brat, njega, nje mati itd.), po Dolenskem se sliši oboje (njih in njihova hiša itd.), kar se tudi v pisanji lepo podá.

U. Ali bi se ne smela pisati iz njega oblika njegov nam. njegov, ova, ovo?

T. Imamo sicer dokaj prilogov na *av*: kervav, hripav; zaimkov: čigav ali čegav, a, o; onegav ali ongav, a, o; vendar je iz njega (kakor iz brata) bolj navadna in pravilna oblika njegov, ova, ovo (bratov, a, o).

Šolska roba.

Kako naj se učenci vadijo pisma spisovati.

Učencik: Janez, ti imaš že stergano suknjo, in bi rad imel novo, pa nimaš denarja; kaj boš storil?

Učencic: Bom očeta prosil, da mi bodo novo kupili.

Učencik: Pa vsi otroci niso doma pri starših; kaj morajo tedaj taki storiti, če starše kaj prosijo?

Učencic: Morajo staršem pisati.

Učenik: Kako bomo imenovali tako pismo ali list, v katerem koga kaj prosimo?

Učenec: Menda prosivno (proсно ali prošnje) pismo.

Učenik: Vzemite pisno knjižico in pero v roko, in zapišite to le prosivno pismo:

Ljubi stric!

Moj gospodar, pri katerem sem se do zdaj čevljarstva učil, je 30. pret. m. umerl. Zavoljo tega bom mogel iti od te hiše in si drugega gospodarja poiskati. Prav zelo bi me veselilo, če bi bil blizu Vas, ljubi stric, in v svojem rajstnem kraji. Ko sem šel od doma ste mi obljubili, da bote po očetovsko skerbeli za me, če se bom le pridno učil in lepo vedel. Tukaj priložim spricalo, katero mi je vdova gospodinja dala. Gotovo Vam bo všeč.

Prosim Vas tedaj, ljubi stric, bodite mi tako dobri in povvedite za kako primerno mesto v svojem kraji, kjer bi se jaz dalje rokodelstva učil, in naznanite mi kmali, da me ne bo preveč skerbelo, kam bi se obrnil.

Obljubim, da Vam bom za to zelo hvaležen, in da se bom tudi zana-prej prav rad učil in se dobro obnašal. Še enkrat se Vam prav lepo pri-poročim, in sem

Vam

vdati stričnik

V Ljubljani 15. julija 1863.

Anton.

Učenik: Kdo piše to pismo?

Komu ga piše?

Zakaj ga piše; kaj ga je naklonilo?

Učenec: Gospodar mu je umerl, in išče druge službe.

Učenik: Zapomnite si! Zakaj da kdo kaj stori, se imenuje vzrok.

Pri prosivnih pismih se pové naj pred vzrok, to je, zakaj kdo kaj prosi. Vzrokov pa je več. Kaj prosi Anton?

Učenec: Da bi mu stric poiskali kako mesto, kjer bi se dalje učil.

Učenik: Kje naj bi stric Antonu kako mesto za uk dobili?

Učenec: V svojem kraji.

Učenik: Vidite, to je prošnja. Kadar pišemo prosivno pismo, povemo najpred zakaj pišemo, to je, povemo vzrok; potem pa prosimo, to je prošnja.

Učenik: Beri naprej! S čim in kako napeljuje Anton strica, da bi mu storili, kar prosi?

Učenec: Jih opomni, da so mu obljubili, da bodo zanj skerbeli.

Učenik: Prosivne pisma moramo tedaj tako pisati, da bolj gotovo dosežemo, kar prosimo, to je, da nagibamo koga za to ali uno. — Povej zdaj, Jože, kaj se mora vse v prosivne pisma zapisati? Spišite zdaj doma sami tako prosivno pismo, v katerem sin prosi očeta za denar, da bi si mogel kupiti potrebnih bukev za drugo polovico šolskega leta!

Naloga iz številstva.

Neki oče je sporočil svojim trem sinovom 4500 gold. premoženja, katero pa naj se jim razdeli po razmeri njih starosti. Koliko dobi vsaki otrok, če je drugi pol starji od prvega in tretji dvakrat toliko star, kakor prvi?

Veseli učenec.

Allegretto.

Trojnoglasno postavil Fr. Sr. Adamič.

I. in II. GLAS.

1. Ve - se - lo, ve - se - lo, Kar v šo - lo hi -
2. U - či - te lji, štar - ši Me lju - bi - jo

III. GLAS.

1. tim, Ker v šo - li ve - li - ko Se lep' - ga u - čim! Se
2. tud' Ker s prid - nost - jo vra - čam O - bil - ni jim trud. In

1. bra - ti, pi - sa - ti Na - va dim le - pó In dru - gih na -
2. Bog lju - bez - nji - vo Po - moč mi da - je, Da zmi - rom po

1. u - kov, Ki tre - ba jih bo. Ve - se - lo, ve - se - lo Kar
2. sre - či Se ste - ka mi vse. Ve - se - lo, ve - se - lo Kar

1. v šo - lo hi - tim, Ker v šo - li ve - li - ko Se lep' - ga u - čim!
2. v šo - lo hi - tim, Ker v šo - li ve - li - ko Se lep' - ga u - čim!

Novice.

Iz Dobropolj. Predragi „Tovars“! Ne zameri mi, ako Ti naznam, kako smo letos pri nas šolskega patrona sv. Alojzija praznovali. Ker ga zavoljo duhovnih opravil v nedeljo (na sv. Alojzija dan) nismo mogli praznovati, smo pa to na ponedeljk odložili. Zjutraj ob osmih so se začeli naši ljubeznjivi učenci in učenke, lepo praznično oblečeni, v šolskih sobah zbirati. Sošló se jih je bilo 215, pa še niso bili vsi prišli. Ob tri četerti na devet so se zverstili dva in dva in šli smo v bližno podružnico, cerkvico v prijetnem gozdiču, pičlo deset minut od šole — v Podgorico. Ravno v tej cerkvici, ki je posvečena materi božji, smo tudi letos pervikrat šmarnice obhajali. Znotraj je vsa prenovljena in tako lepa, da človeku, ki vanjo stopi in milo podobo naše ljubeznjive matere zagleda, mora serce veselja igrati. Ob devetih je bila sveta maša. Brali so jo naš v. č. g. Franc Tavčar, tukajšni šolski katehet. Pri sv. maši so šolarji in šolarce peli pesmi „Pred Bogom“, od sv. Alojzija: „Začudite se nebesa!“ potem pa eno od matere božje; sklenili pa smo z zahvaljeno pesmijo. Lepo vbrano petje gine in razveseli človeka, in koliko bolj še, ako mali in nedolžni otročiči pojó. Po sv. maši smo otročice v gozdiču na prijetni tratini blizo cerkvice nekoliko prideržali in jim dali kruha in česenj. Veselje in šum nedolžne mladine pri delitvi in prijetno žvergolenje ptičkov se je prav dobro strinjalo s to veselico. Ko je bilo vse razdeljeno, smo dovolili otročičem, da so se nekoliko poigrali. Eni so si vejice lomili in se bojevali, drugi so plezali, tretji so simtertje letali i. t. d. Take priložnosti so za učitelje zelo zelo važne in koristne; zakaj ravno pri igrah se otroci radi navadno pokažejo, kakošni so. Blagor učencem, blagor nam učiteljem, in pred vsem, blagor vsi fari, ktera ima duhovne, ki že pri otrocih poprimajo vsako priložnost, ktera le kolikor toliko pripomore k boljši keršanski odreji mladine! Vsa hvala in čast tedaj našim duhovnom, ki nježni šolski mladini napravljajo tako nedolžno veselje! To tudi veliko pomaga, da učenci raji v šolo hodijo. Bodi zdrav, „Tovars“! *Matija.*

Iz Teržiča na Gorenskem. V 12. listu „Uč. Tovarša“ je bilo nekaj vzrokov slabega sadu naših šol navedenih, iz katerih se lahko razvidi, da so večidel starši sami krivi, da je dandanašnji naša mladina tako spridena in hudobna. Večkrat slišal sem že tu in tam učitelja tožiti: „vsaj si po mogočosti prizadevljem, da bi sebi izročene otroke v pravem keršanskem duhu odgojil in s koristnimi vedami obogatil; pa je vse zastonj! Sim pa tje se še kakšen paglovec najde, da mu so moje resne besede in moji opomini kaj mar, toda večina je takšna, da se Bog usmili. Vse svaritje in kaznovanje je zabadav!“ Kdo je kriv, da so otroci tako terdovratni in neuhogljivi? ali ne prevelika prizanesljivost staršev, ki prevelike ljubezni do svojih otrok najhujše pregreške prezrejo in svojih ljubljenčkov še takrat ne kaznujejo, ko so zdatno prepričani, da so otroci vsaki njihovni resni besedi odmerli? Je li čudo potem, ako otroci, ki imajo tako prizanesljivega Helita očeta ali mater ravno tisto pot hodijo, kakor Ofni in Finez in tako večno nesrečni postanejo?

Nahajajo se pa hudobni in sprideni otroci sosebnó po taciñ kra-
jih, kjer se starši celi dragi dan z obertnijo in drugim težkim poslo-
vanjem pečajo in tako tudi ne vtegnejo, da bi na izomiko in lepovedje
svojih otrok bolj pazili. Ves dragi dan se otrok iz šole pridši okoli
klati; mu ni mar za šolo, ne za vede, ne za starše, ne za učitelje
in tako priraste živ — rabelj. Da pa je težko, — zelo težko take
otroke zopet na pravo pot okreniti, mi bode vsak pameten človek
priznal. Taki otroci, ki doma nimajo nikakoršnega straha, in se še
celó svojim staršem posmehujejo, morali bi se imeti v šoli prav ostro
in terdo. Ker pa v ti zadevi učitelj večkrat, če otroka, ki je ljub-
ljenček svojih staršev, še tako previdno kaznuje, v velike zadrege
zaveslá, posebno še, če je učitelj takim staršem še celó tern v péti;
mislím da bi ne bilo od več, da bi tudi preč. gg. župniki, ki so
in tudi morajo biti prijatli in odgojitelji šolske mla-
dine, bolj ostro na noge stopili, ter takšne nemarne starše resno
spodbudovali, naj bi na keršansko odrejo in pravo izomiko svojih otrok
bolj pazili. Nisem pisal teh verstíc o naši fari, temuč pisal sem jih,
se na več krajev ozirajoč, kjer so učitelji, starši in otroci eden čez dru-
zega, da je joj! Kaj pomaga, če eden dela, drugi pa podira in tretji
molčí. Z združenimi močmi je treba delovati, eden drugemu pomagati
in svetovati; potlej se vse dobro in vspešno opravi. Bog! Ivan T.

Iz Ljubljane. Dne 26. jun. t. l. sta pod št. 761/121 in 775/123
prišla dva razpisa od tukajšnega preč. knezoškofijstva. Pervi priporočá
„Bilder aus dem Leben des heil. Severin“, ki jih je narísal B. Emmler
in v les vrezal M. Speer, besede pa so Jož. Scheinerjeve na Dunaji.
Veljajo 30 kr. — Drugi razpis pa določuje, kako ravnati, kadar pride
kak otrok evangelske vere v katoliško šolo, in sicer: 1) Ker ne-
katoliške učence morajo njih lastni duhovniki učiti keršanskega nauka,
naj se vselej, kadar stopi kak tak učence v katoliško šolo, sporočí to
nekatoliškemu župniku. 2) Takim učencem se morajo šolske spríčala
le takrat dati, če prinesejo zapis, kako so se naučili nauka svoje
vere, kar se mora nespremenjeno v spríčalo zapisati.

— V nedeljo 5. jul. t. l. je bila v ljubljanski narodni čítavnici slo-
vesna beseda, kjer se je slavnemu gospodu dr. Janezu Blei-
weis-u poklonil spomiñek hvaležnih Slovencev njegovemu 20let-
nemu trudu z „Novicami“, ker ravno ta dan je minulo 20 let, kar
so „Novice“ prišle prvič na svitlo. Kdor je prebiral vse njih tečaje,
dobro vé, koliko zaslug si je pridobil ta slavni mož. Slava mu!

Premembe v učiteljskem stanu.

Slavno c. k. deželno poglavarstvo je v mestni glavni šoli pri
sv. Jakobu v Ljubljani izpraznjeno prvo učiteljsko službo podelilo dosedanje-
mu drugemu učniku Andreju Praprotnik-u, drugo dosedanjemu tretjemu
učniku g. Leopoldu Belar-ju, in tretjo dosedanjemu podučitelju g. Fran-
cetu Raktelj-u, in ob enem je imenovalo za podučitelja v tej glavni šoli
učitelja v farni šoli v Logatcu, g. Janeza Trojar-ja.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.